

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

SOFIA UNIVERSITY
ST. KLIMENT OHRIDSKI

**НАЦИОНАЛЕН СТУДЕНТСКИ КОНКУРС ЗА НАЙ-ДОБРА РАЗРАБОТКА НА
ТУРИСТИЧЕСКА ТЕМАТИКА**

**СТОГОДИШНИЯТ ОБИЧАЙ КОЛЕДЕН БУЕНЕК – ПЕРСПЕКТИВИ ЗА
ПРЕВРЪЩАНЕТО МУ В АТРАКТИВНО ТУРИСТИЧЕСКО СЪБИТИЕ
ЗА ГРАД ЯМБОЛ**

АВТОРИ: Ивена Аврамова, Паола Иванова

СУ „Св. Климент Охридски“ ,Геолого-географски факултет,
специалност „Туризм“, четвърти курс, ОКС „Бакалавър“

София, 2019

Ямболският буенек датира от началото на миналия век и се провежда всяка година на Рождество Христово. Специфика на неповторимия обичай са единствените по рода си в България танцуващи коледари. Съществуват подобни разновидности, обвързвани с други празници от обредния български календар, но най-утвърдена за Ямбол остава именно тази коледна традиция.

Събитийният туризъм е важен катализатор за пътувания и за развитие на културен туризъм, особено на базата на народни обичаи и традиционни празници. Автентичното представяне чрез участието на местното население, съхранило историята и живата памет на дедите е в основата на уникалността и притегателната сила на тези прояви. Това ги превръща в разпознаваема туристическа атракция. В този смисъл, буенекът е един изключителен потенциал за град Ямбол. Вписването му в списъка за нематериално културно наследство на ЮНЕСКО е една от основните цели на носителите на традицията и местната власт.

УВОД:

В настоящия доклад се разглежда една уникална стогодишна традиция – ямболски коледен буенек, запазил се през годините. Това е едно от най-важните за града събития, което е част от празничния коледен календар на града. Главна цел на проучването е да запознае широката публика както с особеностите и значението на това културно събитие като част от нематериалното наследство, така и с потенциалната възможност за вписване в списъка на ЮНЕСКО. Чрез проследяването на зараждането и превръщането му в осъзната ценност за жителите на града и действията им, свързани с популяризиране и придобиване на признание от световен мащаб, се прави опит да се докаже неговата стойност и като атрактивно туристическо събитие.

От въвеждането на инициативата „Живи човешки съкровища“ в България, ямболският обичай кандидатства в няколко издания. Въпреки неуспеха там, непрекъснато се подемат други инициативи. Непрестанното развитие за доказване и популяризиране е неоспорим факт. През 2018 година буенекът е в основата на създадена Коледна фестивална традиция под надслов - „Ямболски коледарски буенек“, защитен със запазена марка и лого, които вече са регистрирани като ямболски патент. Това допълнително дава възможност и е потенциал за развитието на културен събитийен туризъм в града и региона.

Методи на изследване са теренно проучване, консултации и интервюта с общински органи, свързани пряко с туризма и неговото бъдещо развитие, анализ на специализирани литературни източници и лично присъствие по време на провеждането на фестивала.

1. Значение на обичая за развитието на събитийен туризъм:

Събитийният туризъм се дефинира като специализиран вид туризъм, обвързан с организиране и провеждане на събития, които в последствие се популяризират и по-широко в аудиторията чрез публични институции, спонсори и туристически организации. Той е бързо развиваща се област, в която туристите представляват потенциален пазар за планираните събития. Освен представи за историята, културата, легендите и занаятите, се създават и ярки спомени, обвързани с провеждащото се събитие и създаденото взаимодействие между хората и мястото.

При културния събитийен туризъм, в който попада и ямболският буенек, посещението е мотивирано от местните обичаи, разнообразието от форми на представяне и изразяване, знанията и уменията на участниците. Цитиран като „един от най-старите видове туризъм, обединяващ културно-познавателните пътувания и маршрути, той (културният туризъм) мотивира хората от древността до наши дни да опознават...“ (Алексиева, С., 2017г.) и бихме казали и да съпреживяват. Той представлява една амалгама от „преоткриването, преживяването, опознаването и изучаването на човешките цивилизации и наследства...“ (Алексиева, С., 2017г.)

Според проучвания и според съвременни тенденции все повече европейски туристи пътуват с цел осъзнато запознаване с културен туризъм – като главен техен мотив е, че посещавайки страната чрез градски туризъм не е възможно цялостно да се усети традиционния начин на живот. Това постепенно ги насочва към културния събитийен туризъм и по-конкретно към различните обичаи и обреди, извършвани по време на празници. В частност България се нарежда сред страните, към които се проявява все по-голям интерес от чужденци.

Тази разновидност на туризма е добър начин за привличане на туристи, които търсят по скоро духовни преживявания, отколкото материалното естество на вече съществуващите културно-исторически атракции.

Източник: yambol.bg

2. Възраждане. Специфики. Провеждане:

Буенек или буенец е български народен обичай, извършван в Източна България. Изпълнява се за здраве и плодородие, а името му идва от характера на танца, който се изпълнява – буен танц, бързо трополящо хоро. Съществуват няколко разновидности на традицията по различно време и в различни части на България, като най-утвърдена от тях е именно ямболският коледен буенек, отличаващ се с единствените по рода си танцуващи коледари в България.

Ритмите на характерния единствено за Ямбол коледен буенек, водят началото си от първите десетилетия на миналия век, когато е инициран в най-стария квартал на Ямбол - "Каргон". По това време там е имало военен контингент и белогвардейци. Легендата разказва, че историята на танца на ямболските коледари е свързана именно с кавалеристите, дрехите на коледарите наподобяват войнишка униформа. Точно тази еднаквост на униформите придава на кудите строева дисциплинираност и авторитет. Командите, които се дават, също препращат към онези времена, когато е имало много военни в Ямбол.

От тях се поражда типичната танцова стъпка, огласяна от звъна на шпорите на ботушите. Танцувайки в синхрон, възпроизвеждайки ударен такт под звуците на соловите инструменти, коледарите поемат ролята на ритмообразуващ музикален инструмент. Танцът буенек е заимстван от лазарските танци, като е допълнително адаптиран за мъжко изпълнение, представлявайки ритуал за встъпването на юношите в мъжество.

„Това е точно мъжката сила, мъжкото начало, то съвпада с раждането на Христос и с новото, те трябва да покажат новата сила, която възниква и която озарява хората“, казва директорът на Регионалния исторически музей Стефан Бакърджиев.

Облеклото се планира около месец преди това, заедно с репетирането на песните. На Никулден се събират лични момци (куди) и си избират станиник (единствено той може да бъде задомен), който се намята с тежък ямурлук и тръгва с бъклица в ръка. Важен персонаж е котката, която трябва да занимава стопаните и да пази коледарите. На Коледния ден, се започва от къщата на станиника, след това се

придвижват към тази на кмета, където при получено разрешение – се гърми пушка и накрая отиват при попа - където се бият черковните камбани и получават неговата благословия. Придвижвайки се от къща на къща под съпровода на една гайда, кудите танцуват уникалния ямболски коледарски буенек и след това се събират в центъра на града, за да се надиграват и да излъчат чий буенек е най-добър. Тази година за първи "Ямболският коледарски буенек" започна с три лъча от различни квартали.

Съществуват два вида буенек – на „Каргона“ – където са пременени с бели ризи, тънки черни вратовръзки, бричове, ботуши с шпори, кожухчета и калпаци; с по-бавен, по-елегантен и по-сдържан танц и на „Баира“ – с традиционно селско облекло – калпаци, китки, пуканки, ботуши и шпори; с по-мощен, по-висок, по-бърз и по-емоционален танц.

Друга разновидност на буенека се провежда в Добруджанския край на България като според фолклористите мъжкият коледен буенек е своеобразен отговор на танца на лазарките преди Великден.

Женският лазарски буенек се изпълнява от моми, които избират помежду си водачка - буенек. Заедно с нея върви и булка. Нейната роля се изпълнява от момиче от 8 до 10-годишна възраст, чиито родители трябва да са живи. Тя е облечена с булчински дрехи, а главата ѝ е забулена с червена кърпа. Заедно с цялата моминска група посещават всяка къща в селото. При изпълнение на ритуала буенекът върти сабя, секира или пръчка над главата на булката в съпровод на момите песнопойки. След обяд всички групи се събират на мегдана, а момите, изпълняващи ролята на буенек, се надиграват. След това се избира най-добре играещия буенек. Която мома спечели - я обявяват за кумица и всички ѝ целуват ръка.

3. Самият обичай – потенциален ресурс за събитийен туризъм в Ямбол:

Основните културни политики за опазване на НКН (нематериалното културно наследство) в България минават през три етапа: изготвяне на националния регистър и перспективата за системното му обновяване, национален събор на народното творчество Копривщица и Националната система „Живи човешки съкровища” - България.

„Българският регистър съдържа елементи, практикувани както в селото, така и в града. Важно, според възприетите условия за включване в него, е елементите да бъдат жизнени и да се практикуват, като умението се предава на следващите поколения. А също - да продължават

да се изпълняват в естествена среда (възприет е принципът за 50-годишна уседналост). Това са условия, които могат напълно да бъдат съотнесени към коледарския буенек, но въпреки това той все още не е намерил своето място в тези редове.

В България присъствието на отделен елемент в Регистъра предоставя връзки с други културни политики за опазване на НКН. Присъствието предоставя условие за:

- Участие на елемента в Националната система „Живи човешки съкровища”- България
- Вписване на елемента в Националната представителна листа на елементи на НКН
- Елементът да бъде предложен от българската държава за вписване в листата на ЮНЕСКО.

Наличието на тези облаги и предимства насърчава община Ямбол да се опитва ревностно да включи своя обичай в тези културни политики.“ (Сантова, М., 2016г.)

Ежегодно отделът по „Култура и Туризъм“ към община Ямбол организира специална програма по време на Рождество Христово, включвайки този така близък до местните жители обичай, за да го поддържа жив и да припомни стогодишното наследство, което им е завещано. Но и същевременно с това се опитва да го популяризира първоначално на национално и в последствие на международно ниво. Откъдето се заражда и стремежът да бъде признато за нематериално културно наследство от ЮНЕСКО.

Събитието се радва на широк интерес, за съжаление основно от местното население, което е положителна предпоставка за тяхната благосклонност към евентуалния нарастващ туристически контингент и бъдещото популяризиране на обичая.

Един от най-ефикасните начини за трайно съхранение на нематериалното културно наследство е грижата на хората, които го олицетворяват, да продължават да усъвършенстват своите знания и умения и да ги предават на следващите поколения. Във връзка с това е необходимо да се определят пазителите на това наследство и да се признае официално тяхната роля като такива.

Ето защо чрез ЮНЕСКО се създава Център категория 2 в България, единствен в Европа от седемте световни центрове, с жизненоважната роля за популяризиране принципите и идеите на Конвенцията на ЮНЕСКО (2003) за опазване на нематериалното културно наследство. Тяхна главна цел е подкрепянето на обучителните и изследователски дейности, като особен акцент се слага на ангажирането на местните общности и младото поколение чрез

различни инициативи, както и специално създаден Университет по библиотекознание и информационни технологии (УНИБИТ).

През 2008 година, официално се създава Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО със седалище София и бива одобрен като център през 2009г. от Категория 2, включвайки се с кандидатури, провеждащи се на всеки две години, където Ямболският буенек взема периодично участие, но за сега не се увенчава с успех.

„Най-голямото предизвикателство предстои тепърва. А то е да покажем, че всички ние – България и нейните съседи, можем да работим заедно, за да популяризираме нашето общо културно-историческо наследство.“, споделя Николай Младенов в първото по рода си издание „Живи наследства“, публикувано от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа.

„Живи човешки съкровища“ е национална система, свързана с „намирането, запазването и популяризирането на специфични традиционни дейности и умения, в лицето на техните создатели и носители, представящи знанията си на бъдните поколения, в изпълнение и прилагане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. Проектът на ЮНЕСКО, въведен през 2001 г., резултат от колаборация между Министерството на културата и експертен колектив от научни сътрудници на Института за фолклор при БАН, се провежда на четна година като на номинации имат право читалищата и месните музеи. Извършва се на два етапа – регионален и национален. Всяка област има право да излъчи само по един елемент и от всичките 28 кандидатури се подбират само 5 носители, които се вписват в Националната представителна листа на НКН и могат да бъдат предложени за включване в листата на ЮНЕСКО.

Въпреки неуспехът, духът на ямболии не се пречупва. Търсейки други възможности за популяризиране, предприемат инициатива за защита от община Ямбол пред Патентното ведомство за запазена марка и име. Заедно със специално изработеното си лого, фестивалът е само на крачка от голямата цел – вписването на ямболския коледарски празник в представителния списък на „ЮНЕСКО“ за нематериалното културно наследство.

„Дори всички национални, областни и местни институции да работят целенасочено, не биха могли да постигнат реални резултати без активното участие на съответните локални

общности. Държавните политики спомагат за представянето на НКН, за неговата видимост пред другите в регионален, национален и международен план, а реалното същностно опазване на НКН се случва там, където се практикува - в локалната общност. Тя обаче не е хомогенна и е съставена от различни актьори, всеки от които има своята определена роля в опазването на НКН (непосредствените носители на НКН, семейството, читалището, краеведи (изследователи-любители), музеи, училища, местна власт).” (Станоева, И., 2016г.)

Друго ключово предимство на фестивала е, че изпъква сред останалите местни събития в Културния календар на град Ямбол за месец декември и сред националните събития на Националния културен календар чрез придобития фолклорен статут от 20 години. Това допълнително му придава по-различен характер и потенциал за национално признание и гласност/слава.

Друго средство, чрез което Ямбол ще остане още дълго време в историята – е посветената на стогодишнината на уникалната ямболската традиция на танцуващите коледари книга „Ямболската Коледа“ на двамата видни фолклористи - проф. Георг Краев и проф. Николай Ников.

Тя представя спецификата на коледуването в Ямбол, подчертавайки неговата уникалност и в същото време многообразие и колорит. За целта е използвано теренно етнографско проучване, а картината е допълнена с многообразен снимков материал, нотирани песни, свирни и хореографско описание на единствения по рода си в страната Ямболски коледарски буенек.

Счита се, че традицията на танцуващите коледари е с вековна история и през годините остава характерна само в рамките на град Ямбол. „Община Ямбол усърдно и с постоянство полага грижи за запазването и утвърждаването на тази оригинална и колоритна традиция. Израз на това е организираният от нас ежегоден коледарски фестивал“, казва в предговора към книгата кметът Георги Славов.

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ:

„През последните няколко години държавата, общините и туристическият бизнес се обединяват около значението на културния туризъм като нова перспектива за развитието на туризма в България и подкрепят по-активно ролята му в националната туристическа

политика.“, това дава една идея повече светлина в тунела за признаването на коледния буенек като уникална и неповторима традиция.“ (Алексиева, С., 2017г.)

Сега когато Ямбол започва да осъзнава туристическия си потенциал и цели да се развие като достоен туристически център в Югоизточна България, коледният буенек е една добра възможност за него да изпъкне сред останалите области и да заеме заслужено място в списъка на нематериалното културно наследство към ЮНЕСКО. Градът дава силен старт с изработването на своето лого и участието си в „Живите човешки съкровища – България“. Чрез включването си във всички тези проекти загатва едно бъдещо развитие и популяризиране на територията на страната и постепенно извън нея.

Въпреки това днешната тенденция сред съвременните туристи е да пътуват все по-кратко, като избират все по-изгодни оферти и търсят срещу парите си познания, автентичност и неповторими преживявания. Чрез наблюдението си на местно ниво стигнахме до извода, че за момента амбицията на ямболии няма да се увенчае до желания успех.

На този етап хората не проявяват достатъчен интерес към събитието, за да предприемат специално пътуване за него или близостта му до Коледните празници отчасти ги ограничава. По наша преценка би било добра стратегия комбинирането на този празник с друга атракция в областта – като например организирана обиколка със забележителностите на града, удължаване или обособяване на алтернативен период за провеждане на традицията специално за външни посетители.

„Изконните традиции, предавани през поколения и обогатявани през годините със съдействието на техните носители, се превърнаха във важен инструмент за осъзнаване на принадлежността и съпричастността на човека към своята група или общност.“ (Велев, В., 2016г.)

Обичаят е здраво вкоренен в съзнанието на местните и те няма да допуснат неговото пренебрегване - не бива да подценяваме наследството си, тъй като то придава нашият облик и нашата същност като единна и уникална нация и народ и трябва да продължаваме да се борим за него и да го поддържаме живо ежедневно и ежегодно.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Алексиева, С. , Специализирани видове туризъм, 2017.
2. Велев В., Приносът на държавните, университетските и местните институции, както и на мрежата от музеи и читалища за опазване на нематериалното културно наследство и насърчаване неговата приемственост, сборник The contribution of UNESCO member states of South-Eastern Europe to the implementation of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage, 2016.
3. Краев Г., Ников Н., Ямболската Коледа, 2018.
4. Младенов, Н., Живи наследства, 2018.
5. Сантова, М., България и Конвенция 2003: културни политики и практики за опазване на нематериалното културно наследство, перспективи. сборник The contribution of UNESCO member states of South-Eastern Europe to the implementation of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage, 2016.
6. Станоева, И., Локални актьори и практики в опазването на нематериалното културно наследство на България, сборник The contribution of UNESCO member states of South-Eastern Europe to the implementation of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage, 2016.
7. www.tourism-yambol.com/
8. <http://www.bta.bg/>
9. www.yambol.bg/
10. <http://buentsi.com/>
11. <http://www.treasuresbulgaria.com/>